

KIRJALLINEN KYSYMYS 301/2013 vp

Myynnistä poistuneiden elintarvikkeiden hyötykäyttö

Eduskunnan puhemiehelle

Moni ihminen hankkii ruokaa "dyykkaamalla" eli hakemalla päivittäistavara-kauppojen jätteistä sellaisia elintarvikkeita, joita ei käytetä, koska viimeinen myyntipäivämäärä on lähellä tai umpeutunut. Ruoan hävikki on suurta: Vähittäis- ja tukkukaupan hävikki on tutkimusten mukaan 65—75 miljoonaa kiloa vuodessa eli 12—14 kg/hlö vuodessa. Hukkaruoan valmistus, kuljetus ja hävikki kuluttavat paljon energiaa ja lisäävät ilmastomuutosta kiihdyttäviä päästöjä, jotka ovat myös turhia.

Ruoan kierrättäminen on jätelain mukaista.

Jätelain 8 §:ssä on yleinen etusijajärjestys.

"Ensisijaisesti on vähennettävä syntyvän jätteen määrää ja haitallisuutta. Jos jätettä kuitenkin syntyy, jätteen haltijan on ensisijaisesti valmistettava jäte uudelleenkäyttöä varten tai toissijaisesti kierrätettävä se. Jos kierrätys ei ole mahdollista, jätteen haltijan on hyödynnettävä jäte muulla tavoin, mukaan lukien hyödyntäminen energiana. Jos hyödyntäminen ei ole mahdollista, jäte on loppukäsiteltävä."

Päivittäistavara-kaupat lukitsevat kuitenkin usein jäteastiansa, jolloin myynnistä poistuneiden

elintarvikkeiden kierrätys tällä tavalla ei ole mahdollista. Biojätteestä ei ole vaaraa kenellekään, vaan on luonnollisesti ihmisten omalla vastuulla, jos he syövät käytöstä poistettuja elintarvikkeita.

Jätelain ekologinen ja yhteiskunnan tehokkuuden kannalta tärkeä etusijaperiaate ei toteudu käytännössä, vaan syömäkelpoista ruokaa heitetään jatkuvasti suuria määriä pois eri syistä.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä, jotta ruoan poisheittämistä voidaan vähentää,

miten päivittäistavara-kauppojen roskikset voidaan pitää avoimina ja

miten hallitus aikoo vaikuttaa siihen, että ruokaa siirryy roskisten sijasta nälkäisten syötäväksi?

Helsingissä 11 päivänä huhtikuuta 2013

Silvia Modig /vas

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainitussa tarkoituksessa Te, Herra puhemies, olette toimitaneet asianomaisen ministerin vastattavaksi kansanedustaja Silvia Modigin /vas näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 301/2013 vp:

Mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä, jotta ruoan poisheittämistä voidaan vähentää,

miten päivittäistavarakauppojen roskikset voidaan pitää avoimina ja

miten hallitus aikoo vaikuttaa siihen, että ruokaa siirtyy roskisten sijasta nälkäisten syötäväksi?

Vastauksena kysymykseen esitän seuraavaa:

Ruokajätteen synnyssä niin alkutuottajat, jalostajat, vähittäiskauppa kuin kuluttajatkin kantavat jokseenkin yhtä suuren vastuun. Tämän vuoksi ruokajätteen vähentämiseen tulee tarttua laajalaisesti käyttäen kullekin elintarvikeketjun segmentille sopivia toimia. Tehokkaampi valistus lienee ainoa käytettävissä oleva keino kuluttajapäässä, mutta elintarvikealan kaupallisia toimijoita voi hallitus ohjata esimerkiksi jätteen synnylle ratkaisevan lainsäädännön tai sen toimeenpanon uudistamisella. Maa- ja metsätalousministeriön aloitteesta käynnistettiin tämän vuoksi keväällä 2012 Elintarviketurvallisuusviraston Eviran ohjeen "Ruoka-apuun luovutettavat elintarvikkeet" uudistaminen. Syy uudistamiseen oli ensisijaisesti ruuan hävikin vähentäminen, mutta elintarvikeketjun toimijoilta oli myös tullut viranomaisille pyyntö, että tarkemmalla ohjeistuksella selvennettäisiin elintarvikkeiden ruoka-apuun luovuttamisen vastuukysymyksiä.

Eviran ruoka-apuohje kirjoitettiin uusiksi laajapohjaisessa työryhmässä, johon osallistuivat valtiollisen ja kunnallisen elintarvikevalvonnan lisäksi myös edustajat elintarviketeollisuudesta, päivittäistavarakaupasta, matkailu- ja ravintolayrityksistä sekä hyväntekeväisyysjärjestöistä. Yksimielisen työskentelyn tuloksena syntynyt uudistettu ruoka-apuohje oli lausuntokierroksella helmikuun 2013 alkuun asti, ja saatujen lausuntojen pohjalta sitä viimeistellään parhaillaan Evirassa. Ohjeella nykyään elintarvikehuoneistoissa hävitettävää mutta syötäväksi kelpaavaa ruokaa pyritään jatkossa ohjaamaan ruoka-apuun tai elintarvikehuoneiston henkilökunnalle. Tulkitsemalla helposti pilaantuvien elintarvikkeiden viimeistä käyttöpäivää hiukan nykyistä avarammin niin, että elintarvikkeiden käyttöaikaa voidaan pidentää jäädyttämisellä, on luotu kahden kuukauden aikalisä, jolloin elintarvike toivottavasti ehtii säästyä hävittämiseltä. Näiden pitkälle jalostettujen "vkp-tuotteiden" kohdalla onkin erityisen toivottavaa, että niitä ei hävitettäisi, sillä niiden ekologinen jalanjälki ja ravintoarvo ovat usein huomattavasti suurempia kuin esimerkiksi leipomotuotteiden tai kasvien. Ministeriö ja Evira ovat edellä mainitun vuoksi kehottaneet elintarviketeollisuutta käymään läpi tuotteidensa pakkausmerkintöjä sen arvioimiseksi, onko tarpeen käyttää vkp-merkintää nykyisessä laajuudessa vai voitaisiinko se hitaammin pilaantuvissa elintarvikkeissa korvata ylityksiä sallivalla "parasta ennen" -merkinnällä.

Vastuukysymysten selventämiseksi Eviran ruoka-apuohjeessa linjataan lisäksi, että sellaisen toimijan, joka säännöllisesti luovuttaa ruoka-apuna helposti pilaantuvia elintarvikkeita, tulee tehdä toiminnastaan elintarvikelain 13 §:n mukainen ilmoitus kunnalliselle valvontaviranomai-

selle. Tämän myötä ruoka-aputoimijaan kohdistuvat samat hygieniavaatimukset kuin muihinkin vähittäiskaupan toimijoihin, eikä kenellekään jää epäselväksi, että tällainen toimija on itse vastuussa jakamiensa elintarvikkeiden turvallisuudesta. Samalla kaupan ja teollisuuden toimijoiden pelko siitä, että he olisivat kulutukseen saakka vastuussa ruoka-avussa jaetun ruuan turvallisuudesta, poistuu, jolloin he voivat nykyistä helpommin sitoutua luovuttamaan heillä myytäviksi kelpaamattomia ruokia ruoka-apuun.

Maa- ja metsätalousministeriö ei suhtaudu kielteisesti kansalaisten harjoittamaan päivittäistavarakaupan jätteiden "dyykkaamiseen", vaan pitää tätä toimintaa jätehierarkian mukaisena kierrätyksenä. Tiedossamme ei ole, että kukaan olisi sairastunut ruokamyrkytykseen syötyään jätteisiin heitettyjä elintarvikkeita, mutta toki yksittäiset ja ruokakunnan sisäiset mahatautitartunnat jäävät muutoinkin raportoimatta terveystilaviranomaisille. Elintarvikelainsäädännön hygieniavaatimukset eivät kuitenkaan ulotu siihen, miten kuluttajat elintarvikeketjun loppupäässä toimivat, joten sen puolesta ei ole ajateltavissa, että "dyykkaamista" rajoitettaisiin säädöksillä jatkosakaan.

Kysymys päivittäistavarakaupan jättilojen avoimena pitämisen helpottamisesta on asia, joka nähdäksemme ei ole ratkaistavissa säädöksillä tai edes viranomaisohjeilla. Yhdyskuntajätteen ja siihen rinnastettavan jätteen keräyksestä sääde-

tään valtioneuvoston asetuksessa jätteistä (179/2012), missä ei kuitenkaan säädetä jättilojen lukitsemisesta mitään. Jätenormien kannalta lukitseminen on vapaasti kiinteistön haltijan ratkaistavissa, minkä vuoksi hallitus ei katso voivansa vaikuttaa asiaan kysymyksessä toivotulla tavalla. Kauppa on jätteiden haltija ja voi siinä ominaisuudessa itse ratkaista niiden säilytystä koskevat asiat. Mitään kaupan velvollisuutta pitää jätteistöitä auki "dyykkaajille" ei ole, vaikka se puhtaasti jätehierarkian kannalta voisi olla hyödyllistäkin. Kaupan kannalta on varsin ymmärrettävää, että elintarvikejätteiden kulkeutumista muualle kuin lainsäädännön sallimaan käsittelyyn halutaan estää. Erityisesti eläimistä saatavien elintarvikkeiden jätehuolto on eläintautivaaran vuoksi EU:n sivutuotelainsäädännöllä tarkoin säädelty siten, että itse asiassa kaupan velvollisuuksiin kuuluu pitää mahdollisesti tartuntavaarallinen jäte turvassa ulkopuolisilta, kunnes se haetaan hävitettäväksi.

Ministeriön käsityksen mukaan "dyykkaaminen" on loppujen lopuksi suhteellisen pienen joukon harrastamaa kansalaisaktiivisuutta, minkä takia sen helpottamisella ei saavutettaisi mittavaa ruuan hävikin pienentämistä. Sen sijaan kuluttajien valistamisella sekä erityisesti kannustamalla elintarvikealan toimijoita luovuttamaan eriyttä myytäviksi kelpaamattomia mutta muutoin moitteettomia elintarvikkeita ruoka-apuun voidaan saada aikaan hyvinkin mittavia tuloksia.

Helsingissä 26 päivänä huhtikuuta 2013

Maa- ja metsätalousministeri Jari Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte som anges i 27 § i riksdagens arbetsordning har Ni, Herr talman, till den minister som saken gäller översänt följande skriftliga spörsmål SS 301/2013 rd undertecknat av riksdagsledamot Silvia Modig /vänst:

Vilka åtgärder tänker regeringen vidta för att minska mängden mat som kastas,

hur kan matvaruaffärernas soptunnor hållas öppna och

hur tänker regeringen bidra till att matvaror i stället för att slängas ska gå till människor som går hungriga?

Som svar på detta spörsmål anför jag följande:

Såväl primärproducenter, förädlare, detaljhandeln som konsumenter bär ett lika stort ansvar för uppkomsten av matavfall. Därför ska man på bred front ta itu med att minska svinnet genom att utföra åtgärder lämpliga för livsmedelskedjans varje segment. En effektivare upplysning är kanske den enda metoden när det gäller konsumenter, men livsmedelsbranschens kommersiella aktörer kan regeringen styra till exempel genom att revidera de bestämmelser eller tillämpningen av de bestämmelser som är avgörande med tanke på uppkomst av avfall. På initiativ av jord- och skogsbruksministeriet inleddes våren 2012 arbetet med att uppdatera Livsmedelssäkerhetsverket Eviras anvisning "Livsmedel som överläts till mathjälp". Orsaken till uppdateringen är i första hand att minska matsvinn, men livsmedelskedjans aktörer har också önskat närmare anvisningar av myndigheterna för att få klarhet i ansvarsfrågorna när livsmedel ges till mathjälp.

Eviras anvisning för mathjälp togs fram i en bred arbetsgrupp med representanter från den

statliga och kommunala livsmedelstillsynen, livsmedelsindustrin, dagligvaruhandeln, turist- och restaurangföretagen och välgörenhetsorganisationer. Den förnyade anvisningen för mathjälp, som var resultat av ett enhälligt arbete, var på remiss fram till början av februari 2013. Evira arbetar som bäst med att finslipa anvisningen utgående från de mottagna utlåtandena. Enligt anvisningen ska de matvaror som bör kasseras i livsmedelslokalen, men som går att äta, i fortsättningen ges till mathjälp eller livsmedelslokals personal. Om vi tolkar bäst föredatumen mindre slaviskt när det gäller känsliga livsmedel, kan vi förlänga förbrukningstiden genom nedfrysning. Detta ger en extra tid på två månader för förbrukning, vilket förhoppningsvis leder till att livsmedlet inte behöver slängas. Det är särskilt önskvärt att dessa långt förädlade produkter med märkning "sista användningsdatum" inte kastas eftersom de ofta har ett betydligt större ekologiskt fotavtryck och ett större näringsvärde än till exempel bageriprodukter eller grönsaker. Därför har ministeriet och Evira även uppmanat livsmedelsindustrin att kontrollera märkningarna på livsmedelsförpackningar för att kunna bedöma om det finns skäl att använda märkningen "sista användningsdatum" i den omfattning vi nu gör eller om vi i stället på mindre känsliga livsmedel kunde använda märkningen "bäst före" som tillåter en längre användningstid.

För att klarlägga ansvarsfrågorna står det också i riktlinjerna i Eviras anvisning för mathjälp att livsmedelsföretagare som regelbundet lämnar ut känsliga livsmedel till mathjälp ska göra en anmälan om sin verksamhet till den kommunala tillsynsmyndigheten enligt livsmedelslagens 13 §. Dessa företagare berörs således av samma hygienkrav som andra aktörer inom detaljhand-

deln och i och med det står det klart för alla att dessa företagare själva svarar för att de utdelade livsmedlen är säkra. Samtidigt behöver aktörerna inom handeln och industrin inte längre frukta för att deras ansvar för säkerheten hos den mat som delas ut inom mathjälpen gäller ända till konsumtionen. Då är det lättare för dessa aktörer att åta sig att ge matvaror som inte går att sälja till mathjälp.

Jord- och skogsbruksministeriet är inte negativt till att folk "dyker" efter mat i matvarubutikernas soptunnor utan betraktar detta som återvinning helt enligt avfallshierarkin. Ministeriet känner inte till att någon skulle ha insjuknat i matförgiftning efter att ha ätit livsmedel de hittat i soptunnorna, men det är ett faktum att enskilda och hushållens interna magsjukessmittor inte annars heller rapporteras till hälsomyndigheterna. Livsmedelslagstiftningens hygienkrav omfattar dock inte konsumenternas beteende i slutet av livsmedelskedjan, varför man inte heller i fortsättningen kommer att begränsa "sopdykning" genom bestämmelser.

Om dagligvaruaffärerna vill hålla sina avfallslokaler öppna eller inte är en fråga som enligt vår uppfattning inte går att lösa genom bestämmelser och inte heller genom myndighetsanvisningar. Bestämmelser om insamling av kommunalt avfall och därmed jämförbart avfall ingår i statsrådets förordning om avfall (179/2012). I förord-

ningen finns emellertid inte några bestämmelser om låsning av avfallslokaler. När man tänker på avfallsnormerna, är låsningen en fråga som fastighetsinnehavaren får lösa fritt, varför regeringen anser att den inte kan inverka på frågan på det sättet som det önskas i spörsmålet. Affären är avfallsinnehavaren och kan således besluta själv om frågor som gäller förvaring av avfall. Affärerna är inte på något sätt skyldiga att ha soptunnor öppna för "sopdykare", trots att det med tanke på avfallshierarkin kunde vara nyttigt. Det är också rätt förståeligt att affärerna inte vill att matavfallet kommer någon annanstans än till den behandling som lagstiftningen tillåter. På grund av risken för djursjukdomar är avfallshanteringen av animaliska livsmedel noggrant reglerat genom EU:s lagstiftning om biprodukter, dvs. affärerna är i själva verket skyldiga att hålla eventuellt smittbärande avfall i tryggt förvar tills det hämtas för destruering.

Enligt ministeriets uppfattning är det sist och slutligen en relativt liten skara som "sopdyker", varför åtgärder som underlättar "dykning" inte skulle leda till några betydande minskningar av matsvinnet. Däremot kan man genom konsumentinformation och i synnerhet genom att uppmuntra livsmedelföretagare att lämna ut livsmedel som av olika skäl inte går att sälja men som annars är felfria, till mathjälp, uppnå rätt så betydande resultat.

Helsingfors den 26 april 2013

Jord- och skogsbruksminister Jari Koskinen